

розроблення пропозицій з оптимізації облікового процесу в бухгалтерії з точки зору аналітичних служб;

економічну експертизу управлінського обліку.

Спеціаліст по інформаційних системах повинен:

аналізувати зовнішнє (ринки капіталу, праці, сировини і матеріалів; конкурентів; економічну, політичну і соціальну сфери) та внутрішнє (маркетинг, людські, технічні і технологічні ресурси; виготовлення продукції; існуючу організаційну структуру; фінансовий стан) середовище з метою побудови та систематичного дослідження “кризового поля”;

визначати доцільність автоматизації контролінгової роботи на окремих етапах;

розробляти форми для автоматизованого збору інформації;

здійснювати оптимізацію документообороту на підприємстві.

Фахівець з фінансового контролінгу зобов’язаний:

оцінювати ефективність інвестицій і використання капіталу;

оптимізувати “витрати–виробництво–прибуток”;

оцінювати задовільність фінансово-економічного стану;

встановлювати й оцінювати фактори і причини незадовільного стану фінансової стійкості;

визначати результати контролінгу – управлінських рішень.

Таким чином, внаслідок своєї комплексності та інтегрованості контролінг забезпечує синтетичний, цілісний погляд на діяльність підприємства в минулому, теперішньому і майбутньому часі та системний підхід до виявлення й розв’язання проблем, що постають перед ним. Він переводить управління підприємством на якісно новий рівень, інтегруючи, координуючи й спрямовуючи діяльність різних служб і підрозділів на досягнення оперативних і стратегічних цілей.

1. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др. / Под. ред. Н.Г. Данилочкиной. М., 1998. 2. Терещенко О.О. Контролінг у системі антикризового управління підприємством // Фінанси України. 2001. № 12. С. 56. 3. Уткин Э.А. Антикризисное управление. М., 1997. 4. Hess H., Fechner D. Sanierungsandbuch. 3 Aufl. Neuwied. 1997.

УДК 336.713

І.М. Васькович

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ БАНКУ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ ІНТЕГРАЛЬНОГО ІНДЕКСУ ЙОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ

Розглядаються питання забезпечення та оцінки фінансової стійкості банку на основі розробки інтегрального індексу його фінансового стану.

Рассматриваются вопросы обеспечения и оценки финансовой устойчивости банка на основании разработки интегрального индекса его финансового состояния.

У зв’язку з істотними змінами на фінансовому ринку країни зростає значення аналізу фінансової стійкості як для самого банку, так і для його ділових партнерів, клієнтів, акціонерів і держави в цілому. Регулярне проведення банком аналізу своєї діяльності забезпечує ефективне управління активними і пасивними операціями, максимізацію прибутку і надійний фінансовий стан.

Проблема функціонування комерційних банків і розроблення комплексної методики забезпечення їх стабільного фінансового стану ґрунтовно досліджена в світовій і вітчизняній літературі. Вагомий внесок у забезпечення їх платоспроможності, ліквідності та стабільності внесли А. Белих, Н. Антонов, Г. Панова, А. Ковальов, В. Пантелеев, О. Ширинська, Н. Шелудько та інші. Значущість дослідження і розроблення комплексної методики аналізу фінансової стійкості комерційного банку, забезпечення його платоспроможності і ліквідності можна підтвердити думкою Л.О. Логіненко: “... у різних дослідженнях пропонуються різні назви одного показника (за однакового алгоритму розрахунку та різні алгоритми розрахунку за однакової назви показника)” [5, с. 120].

Після вивчення різних підходів науковців щодо визначення сукупності показників для оцінки фінансової стійкості комерційного банку [2–8] й опитування спеціалістів-практиків для розрахунку інтегрального індексу фінансової стійкості банку нами було відібрано та згруповано сукупність економічних показників (див. таблицю).

Слід зазначити, що кожний банк використовує самостійно розроблені методики, котрі включають в себе різні показники, які часто суттєво відрізняються. Тому, на наш погляд, увагу потрібно зосереджувати на тих, які відображали б банківські операції, що мають неперервний характер і за допомогою системи показників можуть бути виражені кількісно.

Перша група – це показники фінансової стійкості банку, що характеризують його забезпеченість власним капіталом і незалежність від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку й наявності в достатній кількості, більш дешевих, які можна розміщувати в кредит господарюючим суб'єктам та в інвестиції. Характеризують фінансову стійкість банку коефіцієнти надійності; “фінансового важеля”; участі власного капіталу у формуванні активів; захищеності власного капіталу; захищеності доходних активів власним капіталом; мультиплікатор капіталу.

У другу групу об'єднані показники оцінки ділової активності. Вони дозволяють проаналізувати рівень ділової активності залучення пасивів і розміщення їх у певні групи активів. Ділову активність банку в методичній літературі рекомендують (зокрема, Р. Тиркало і З. Щиболок) аналізувати через взаємозв'язок оцінки ресурсного потенціалу банку (пасивів) та його використання як у цілому в активах, так і в окремих вкладеннях – в інвестиції, у кредитний портфель і матеріально-технічне забезпечення. Ми також поділяємо цю думку, і тому, на наш погляд, у найбільшій мірі прямо, а не побічно рівень використання пасивів і активів при аналізі ділової активності банку розкривають такі коефіцієнти (2.1 – 2.6):

у частині пасивів – активності використання позичених і залучених коштів; активності залучення строкових депозитів; активності залучення міжбанківських кредитів; активності використання залучених коштів у доходних активах; активності використання залучених коштів у кредитний портфель; активності використання строкових депозитів у кредитний портфель;

у частині активів – рівня доходних активів; кредитної активності інвестицій у кредитний портфель; загальної інвестиційної активності в цінні папери і пайову участь; інвестицій у доходних активах; проблемних кредитів.

У цілому ділова активність характеризується коефіцієнтом активності використання позичених і залучених коштів (рівень цих показників не може бути вищим 0,7). Ділова активність активів характеризується обсягом вкладень ресурсів банку у доходні активи, кредитний портфель і цінні папери й розкриває як досягнутий рівень, так і можливості банку в даний період. Різне підвищення доходних активів у цілому з їх диверсифікацією в кредитний і інвестиційний портфелі за більшістю показників свідчить про ескалацію ділової активності комерційного банку і розширення власного місця на фінансовому ринку.

Третя група – це показники ліквідності, можливості і здатності банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами і різними контрагентами в аналізовані періоди. Ліквідність банку як ступінь покриття зобов'язань активами і ліквідність самих активів забезпечуються дотриманням передусім обов'язкових економічних нормативів Національного банку України. Взяті нами ці та ряд інших, найбільш суттєвих, на нашу думку, показників (3.1 – 3.6) дають можливість достатнім чином розкрити ліквідність балансу банку.

Показники, наведені в таблиці, призначені для оцінки ліквідності банку на предмет його здатності перетворювати активи в готівку для негайного погашення або в найближчий період зобов'язань перед клієнтами по їх поточних, депозитних і ощадних рахунках, а також перед кредиторами, інвесторами, акціонерами.

Четверту групу складають показники прибутковості, що застосовуються для оцінки ефективності управління банком. Основним показником ефективності роботи банку є прибуток. Для визначення його проводиться кількісний і якісний аналіз прибутковості за певний період. Виділяють такі фактори впливу на рівень прибутковості банку, як: співвідношення темпів зростання (зниження) доходів і витрат банку; середня доходність окремих активних операцій банку; питома вага працюючих активів; рух відсоткових ставок за активними і пасивними операціями банку; структура активів, які приносять дохід; прибутковість окремих видів активних операцій. У банківській практиці застосовують різні показники прибутковості (рентабельності). Основні з них (4.1 – 4.8) запропоновано в таблиці.

Характеристика фінансових показників для розрахунку інтегрального індексу фінансової стійкості банку

Показники, коефіцієнти	Економічний зміст розрахунку	Оптимальне значення
1	2	3
1. Фінансової стійкості		
1.1. надійності	Власний капітал / Залучені кошти	не менше 5%
1.2. "фінансового важеля"	Зобов'язання банку / Власний капітал	у межах 1:20
1.3. захищеності доходних активів власним капіталом	Власний капітал / Недоходні активи	не менше 10%
1.4. захищеності власного капіталу	Капіталізовані активи / Власний капітал	x
1.5. участі власного капіталу у формуванні активів	(Власний капітал – недоходні активи) / Доходні активи	x
1.6. мультиплікатор капіталу	Загальні активи / Засновницький (акціонерний капітал)	12,0 – 15,0
2. Ділової активності		
<i>а) у частині пасивів:</i>		
2.1. активності використання позичених і залучених коштів	Залучені кошти / Загальні активи	не більше 0,7
2.2. активності залучення міжбанківських кредитів	Міжбанківські кредити / Загальні пасиви	не більше 20%
2.3. активності залучення строкових депозитів	Строкові депозити / Загальні пасиви	не більше 20%
2.4. активності використання залучених коштів у доходних активах	Доходні активи / Залучені кошти	максимум
2.5. активності використання залучених коштів у кредитний портфель	Кредитний портфель / Залучені кошти	максимум
2.6. активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	Кредитний портфель / Строкові депозити	
<i>б) у частині активів:</i>		
2.1. рівня доходних активів	Питома вага доходних активів / Загальні активи	максимум
2.2. кредитної активності інвестицій у кредитний портфель	Питома вага кредитного портфеля / Загальні активи	максимум
2.3. загальної інвестиційної активності в цінні папери і пайову участь	Питома вага портфеля цінних паперів і паїв / Загальні активи	максимум
2.4. інвестицій у доходних активах	Питома вага інвестицій / Доходні активи	максимум
2.5. проблемних кредитів	Питома вага проблемних (прострочених і безнадійних) кредитів / Кредитний портфель	мінімум
3. Ліквідності		
3.1. миттєвої ліквідності	(Кошти на кор. рахунку + кошти в касі) / Зобов'язання з усіх видів депозитів	не менше 20%

Продовження таблиці

1	2	3
3.2. загальної ліквідності	Загальні активи / Зобов'язання (залучені і позичені кошти всіх видів)	не менше 100%
3.3. співвідношення високоліквідних і робочих активів	Високоліквідні активи / Робочі активи	не менше 20%
3.4. ресурсної ліквідності зобов'язань	Доходні активи / Залучені зобов'язання	близько 70 – 80%
3.5. ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	Видані кредити / Зобов'язання з депозитів усіх видів	
3.6. генеральної ліквідності зобов'язань	(Високоліквідні активи + активи в майні (основні засоби і нематеріальні активи) / Зобов'язання (залучені і позичені кошти усіх видів)	
4. Показники прибутковості		
4.1. рентабельність активів	Чистий прибуток / Середньорічні активи x 100%	1%
4.2. рентабельність капіталу	Чистий прибуток / Середньорічний загальний капітал x 100%	15%
4.3. чиста процентна маржа	(Процентні доходи – процентні витрати) / Середні загальні активи x 100%	4,5%
4.4. чистий спред	(Отримані проценти / Надані позики)x100% – (Сплачені проценти / Процентні депозити)x100%	1,25%
4.5. "мертва точка" прибутковості банку	(Непроцентні витрати – непроцентні доходи) / (Середньорічні загальні активи – середньорічні недоходні активи) x100%	
4.6. інший операційний дохід	Дохід від нетрадиційних послуг і операцій / Середні загальні активи x100%	1%
4.7. продуктивність праці середньорічного працівника	Чистий прибуток / Середньорічна кількість працюючих	
4.8. коефіцієнт продуктивності праці	Непроцентні витрати / Чистий процентний дохід + інші доходи	60%

На основі розрахованих (за даними банківської звітності) показників фінансової стійкості по кожній групі ми визначили індекси фінансової стійкості банку. При цьому враховували значимість кожного з показників, яку встановлювали на підставі проведеного опитування науковців і спеціалістів-практиків. Вважаємо, що основною перевагою застосування інтегрального показника фінансової стійкості банку є уникнення похибок, які можуть виникати при аналізі величини лише окремих показників. Слід зауважити, що зміна величини одного з показників у негативну сторону не є свідченням про погіршення загального стану банку, бо водночас ситуація може поліпшуватися за рахунок зростання значення іншого показника.

Результатом аналізу фінансової стійкості банку повинна стати перевірка доцільності обраної стратегії і тактики його розвитку, розроблення поточних фінансових планів з врахуванням виявлених резервів, комплексна оцінка управлінського персоналу, окремих підрозділів і служб банку в цілому.

1. Антонов Н.Г., Песель М.А. Денежное обращение, кредит и банки. М., 1995. 2. Белых А.П. Устойчивость коммерческих банков. М., 1996. 3. Ковалев А.П. Диагностика банкротства. М., 1995. 4. Ковальов В.В. Финансовый анализ. М., 1997. 5. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. К., 2001. 6. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. М., 1996. 7. Пантелеев В.П., Халява С.П. Финансова стійкість комерційного банку: деякі проблеми її регулювання//Вісник НБУ. 1996. №2. С. 64–69. 8. Шелудько Н. До визначення фінансової

стійкості комерційного банку // Вісник НБУ. 2000. №3. С. 40–43.9. Ширинская О.Б. Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт. М., 1995.

УДК 657.37:334.012.64

І.І. Мальярчук

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглядаються особливості організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва. Відображено основні напрями реформування бухгалтерського обліку та фінансової звітності малих підприємств.

Рассматриваются особенности организации бухгалтерского учета и финансовой отчетности субъектами малого предпринимательства. Отражены основные направления реформирования бухгалтерского учета и финансовой отчетности малых предприятий.

Одним із визначальних факторів ефективного функціонування економіки будь-якої держави виступає рівень розвитку малого бізнесу. Мале підприємництво як основна дійова сила ринкових перетворень здатне послабити монополізм, створити конкурентне середовище, прискорити впровадження у виробництво науково-технічних розробок, швидко адаптуватися до змін споживчого ринку тощо. Тому перед державою постає завдання створення вигідних і рівнозначних умов для розвитку різних форм бізнесу й підтримки малого підприємництва та приватної ініціативи.

Важливим заходом сприяння розвитку малого бізнесу стало надання наприкінці 2000 року чинності Закону України „Про державну підтримку малого підприємництва” [1], яким запроваджено спрощену систему бухгалтерського обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва (СМП). Законом визначено поняття „суб'єкт малого підприємництва”, до якого належать: фізичні особи, зареєстровані у встановленому законодавством порядку як суб'єкти підприємницької діяльності; юридичні особи – суб'єкти підприємства будь-якої організаційно-правової форми і форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за календарний рік становить не більш як 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 500 тис. євро.

Одним із методів бухгалтерського обліку та узагальнення обліково-економічної інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання є План рахунків бухгалтерського обліку [4]. Затверджений Міністерством фінансів України 30.11.99 р. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачає застосування скороченого й спрощеного варіанту кореспонденцій рахунків з використанням рахунків класу 8 „Витрати за елементами”. Суб'єктам малого підприємництва рекомендовано в обліковій роботі використовувати спрощений План рахунків бухгалтерського обліку, затверджений Міністерством фінансів України 19.04.01 р., яким передбачені лише синтетичні балансові рахунки і їх кількість становить 25 проти 68 повного Плану рахунків. Операції з позабалансовими активами і зобов'язаннями здійснюються СМП з використанням рахунків класу 0 повного Плану рахунків.

Особливістю спрощеного Плану рахунків є те, що окремі рахунки застосовуються СМП для обліку та узагальнення інформації про більшу групу активів, капіталу і зобов'язань (наприклад, рахунки 10 „Основні засоби”, 18 „Інші необоротні активи”, 20 „Виробничі запаси”, 37 „Розрахунки з різними дебіторами”, 64 „Розрахунки за податками і платежами”, 68 „Розрахунки за іншими операціями”). За призначенням (об'єктами обліку) від повного Плану рахунків відрізняються рахунки 40 „Власний капітал”, 70 „Доходи”, 84 „Витрати операційної діяльності”. Так, на рахунку 40 „Власний капітал” відображаються операції, які викликають зміни в статутному, пайовому, додатковому, резервному, вилученому та неоплаченому капіталах. Рахунок 70 „Доходи” призначений для узагальнення інформації про суми, які збільшують чи зменшують